

MALİ ANESTEZİ KONUSUNDA AMPİRİK BİR ÇALIŞMA

Arif GÜLOĞLU (*)

I - GİRİŞ

Anestezi'nin kelime anlamı " uyuşturucu bir ilaçla vücudun bütününde veya belirli bir bölgesinde duyuların yok olması, duyum yitimi"dir. Özellikle yapılan ameliyatlarda hastanın anestezi yapılmak suretiyle uyutulduğu konusu hepimiz tarafından bilinmektedir. Bu suretle yapılan cerrahi müdahalelerin meydana getireceği acı hissinin hasta tarafından hissedilmemesi sağlanmaktadır. Öte yandan müdahaleyi yapanlar da, hastanın kendilerine tepki vermesi söz konusu olmadığından işlerini daha kolay yapabilmektedirler. Bu özelliği ile anestezi hem hastalar, hem de hekimler için oldukça faydalıdır. Ancak anestezi, gereğinden fazla yapıldığında veya yanlış uygulandığında ölümle sonuçlanan vakaların meydana gelmesine de sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenledir ki anestezi uygulaması özel uzmanlar tarafından yapılmaktadır. Nitekim anestezi konusu ile uğraşan bilim dalı da mevcuttur. Söz konusu bilim dalı (Anesteziyoloji) uyuşturucu bir ilaçla vücudun bütününde veya belirli bir bölgesinde duyuların yok edilmesi sonucu hastanın zarara uğramadan yaşamasını sağlama ve cerrahi müdahalenin yapılabilme koşullarını incelemektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere anestezi kelimesi esas itibarıyla tıp alanında

kullanılmaktadır. Bu böyle olmakla birlikte tıp alanında yarattığı uyuşturucu etkisi ve bu etkinin sonucu olarak ortaya çıkan acıyı hissetmeme, fark etmememe ve etkiye tepki vermeme özelliklerinin kıyaslanması yoluyla mali alanda da kullanım alanı oluşturulmuştur. Bu oluşumun adı da mali anestezidir.

Mali anestezi mali yükümlülüklerin, muhatapları (mükellefler) tarafından hissedilmeden yerine getirilmesini ifade etmektedir. Bu konunun en iyi örneği katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi gibi dolaylı vergilerdir. Söz konusu vergiler fiyat içinde gizlenerek verginin muhatabından tahsil edilmektedirler. Bu şekilde marketten 1 Kg beyaz peynir isteyen vatandaş bay "A" bunun karşılığında satıcının talep ettiği 10,80.- YTL'yi sadece peynirin fiyatı olarak algılayacak, söz konusu fiyat içerisinde yer alan 80.-Kuruşluk Katma Değer Vergisini sorgulamayacaktır. Neticede %8 oranındaki vergi yükümlüsüne hissettirilmeden ödettirilecektir. Mali anestezi ile tabiri caiz ise vergi yükümlülükleri uyutulmakta, vergiye karşı herhangi bir tepki göstermelerine imkân verilmeden vergi tahsil edilmektedir.

Ancak mali anestezi ile ilgili yukarıda yapılan açıklamalar genel nitelikte olup; her ülke için aynı sonuçları doğurmayabilir. Zira tıp alanında kullanılan anestezinin kişi üzerinde uygulanıp uygulanamayacağı, dozu ve neticeleri uygulanacak

(*) Vergi Denetmeni

kişinin bünyesine göre değişiklik arz ettiği gibi mali alanda kullanılan anestezinin de neticeleri uygulandığı ülke insanların psikolojik yapıları, karakteristik özellikleri gelir düzeyleri ve uygulanan anestezinin dozajı gibi kıstaslara göre değişebilir. Örneğin aylık 400.-YTL net geliri olan bir vatandaşın 100.-YTL tutarındaki bir harcaması için 18.-YTL tutarında bir vergi ile karşı karşıya kalması durumunda bu vergiyi hissetmemesi ve tepki göstermemesi pek mümkün değildir. Öte yandan aylık geliri 10.000.-YTL olan bir kişinin aynı mal kalemleri nedeniyle 100.-YTL tutarındaki bir harcaması için 18.-YTL tutarında bir vergi ile karşı karşıya kalması durumunda bu vergiyi hissetmeme ihtimali geliri düşük olan kişilere göre daha yüksek olacaktır. En azından kendisine yüklenen vergiden çok daha az etkileneceği veya daha az tepki göstereceği söylenebilir. Bu noktada fiyat içinde gizlenen verginin fark edilip edilmeyeceği hususunda, istenilen verginin miktarı ile kişinin gelir düzeyleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durumda kişi başına düşen milli gelir miktarının düşük olduğu bir ülkede, temel harcamalar üzerinden yüksek oranda vergi alınması durumunda vergi yükümlülerinin bu vergiyi hissetmemeleri ve tepki göstermemeleri çok zayıf bir ihtimaldir. Peki böyle bir uygulamanın ardından vergi oranlarının düşürülmesi ile vergiye karşı gösterilen bu direnç kırılabilir mi? Bu sorunun cevabına derhal evet demek pek mümkün değildir. Zira gelir düzeyi düşük olan kişilerin yapmış oldukları harcamaların esas itibarıyla yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan tüketim kalemlerinden oluştuğu düşünüldüğünde, bu kişilerin harcamaları üzerine getirilecek bir harcama vergisi nedeniyle harcamalarında kısıntıya gitmeleri pek olanaklı olmayacaktır. O zaman bu kişiler söz konusu zorunlu ihtiyaçlarını ya borçlanmak suretiyle karşılamaya çalışacaklar ya da mümkünse bu harcama kalemleri üzerindeki vergiyi ödememeyi düşüneceklerdir. Borçlanmanın maliyetinin yüksek olduğu düşünüldüğünde bu konuda oluşacak genel eğilim harcamalar üzerindeki vergiyi ödememek olacaktır. Neticede böyle bir ortamda

yüksek olan vergi oranlarının düşürülmesi ile vergi ödememeyi alışkanlık haline getiren ve alışkanlıkları nedeniyle her hangi bir yaptırımla karşılaşmayan veya yaptırımla karşılaşma ihtimalini çok zayıf gören kişilerin vergiyi hiç ödememek gibi bir seçenekleri varken düşük olan yeni vergileri ödeme eğilimine girecekleri, beklenen bir durum olmayacaktır.

Yine harcama kalemleri üzerinde çok fazla vergi bulunduğu noktasında sürekli kamuoyu oluşturulan bir ülkede mali anestezi den beklenen sonuçların ortaya çıkması pek mümkün olamaz. Çünkü verginin yüklenicileri kendilerinden talep edilen vergiyi doğrudan fark ederek, bu verginin haksız yere alındığı duygusuyla veya kendilerince oluşturdukları diğer nedenlerle vergiye karşı direnç göstereceklerdir.

II- MALİ ANESTEZİNİN ÜLKEMİZDE UYGULANABİLİRLİĞİ

Mali anestezi ile ilgili olarak yaptığımız genel açıklamalardan sonra şimdi ülkemizde yapılan mali anestezi ve bunun neticeleri üzerinde biraz duralım. Konuya önce toplam vergi gelirleri ve bu gelirlerin hangi oranlarda dolaylı , dolaysız vergilerden karşılandığı hususunu rakamlarla ortaya koyarak başlayalım.

Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğünün resmi internet sitesinden (www.muhasabat.gov.tr) alınan verilere göre yıllar itibarıyla vergi gelirlerinin bütçe gelirleri içerisindeki payı aşağıdaki gibidir.

YILLAR	VERGİ GELİRİ / BÜTÇE GELİRİ %
2000	79
2001	77
2002	79
2003	84
2004	81
2005	77
2006	80

Yukarıdaki oranlardan anlaşılacağı üzere bütçe gelirlerinin en önemli kalemi vergi gelirlerinden

oluşmaktadır. Peki bu önemli kalemin ne kadarı mali anestezi uygulanmak suretiyle sağlanmaktadır? Bu sorunun cevabı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

YILLAR	DOLAYLI VERGİLER / VERGİ GELİRİ %
2000	49
2001	48
2002	60
2003	68
2004	70
2005	70
2006	69

Bu tabloda görüleceği üzere dolaylı vergilerin vergi gelirleri içerisindeki payı 2001 yılından itibaren artan bir seyir izleyerek % 70 oranına kadar yükselmiştir. İlk bakışta bu durumun vergilemede adalet ilkesiyle örtüşmediği söylenebilir. Ancak konunun sadece dar alanda değerlendirilmesi bizi doğru sonuçlara götürmez. Örneğin 2006 takvim yılında Kolalı gazoz, Alkollü içkiler ve Tütün mamullerinin tüketimi üzerinden tahakkuk ettirilen Özel Tüketim Vergisi miktarı 11.456.636.000.- YTL'dir. Aynı yıl tahakkuk ettirilen vergi gelirleri toplamının 150.304.839.000.-YTL olduğu hususu dikkate alındığında, toplam vergi gelirlerinin % 7,6'sının Kolalı gazoz, Alkollü içkiler ve Tütün mamullerinin tüketiminden sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu rakamlar göz ardı edilemeyecek kadar yüksek rakamlardır. Konuya sadece vergide adalet ilkesi açısından bakıldığı zaman, bakkaldan 1 adet sigara alan düşük gelirli vatandaş "A" ile yüksek gelirli vatandaş "B"nin aynı miktarda vergi ödemeleri söz konusu olduğundan adalet ilkesinin varlığından söz edilemeyecektir. Ancak insan sağlığı için oldukça zararlı olan söz konusu tüketim maddelerinin konulan vergiler ile fiyatının artırılması ve bu şekilde talebinin kısılması durumu genel insan sağlığı açısından oldukça olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Öte yandan az gelişmiş ülkelerin temel sorunu kalkınma için gerekli sermaye birikiminin sağlanamamasıdır. Bu noktada gerekli sermaye birikiminin sağlanması için atılacak ilk adım tasarruf olacaktır.

Getirilen dolaylı vergilerin vergi gelirlerinin artırılması amacı dışında tasarrufun sağlanması amacı da bulunmaktadır. Örneğin her gün evinden işine binek otomobiliyle giden vatandaş "A" alınan yüksek Özel Tüketim Vergisi nedeniyle pahalanan benzinin tüketimini kısma eğilimine girecek hatta belli bir zaman sonra toplu taşıma araçlarını kullanmayı dahi düşünecektir. Toplu taşıma aracını kullanmak istememesi halinde, ya gelirini artırmak için daha fazla çalışmayı düşünecek ya da toplam tüketimini kısarak tasarrufta bulunacaktır. Her iki durumda da vatandaş "A" ülkenin kalkınma sürecinde üzerine düşen görevi yapmış olacaktır. Bu noktada devlete düşen görev ise, yüksek vergiler nedeniyle kaçak (vergisiz) olarak alınıp satılması cazip hale gelen malların, bu şekilde alınıp satılmasına engel olmak olacaktır. Böyle bir durumda her ne kadar vergi adaletinden bahsetmek mümkün olmasa da ülkenin kalkınma sürecinde herkesin katkısından bahsedilebilecektir.

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında toplam vergi gelirleri içindeki payı %70'e dayanan dolaylı vergilerin bu oranı normal bir oran mıdır? Sorusunun cevabı ne olmalıdır?

Kalkınma sürecinde olan ülkemizde harcamalar üzerinden alınan vergilerin bir çok amaca yönelik sonuçlar doğurduğu hususu dikkate alındığında, dolaylı vergilerin vergi adaletini sağlamak için derhal aşağıya çekilmesi uygulaması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Öte taraftan kalkınma sürecinin finansmanına gelir düzeyleri gözetilmeksizin her bir bireyden eşit miktarlarda katkıda bulunmasını beklemekte doğru değildir. Bu durumda toplam vergi gelirleri içerisindeki payı yüksek olan dolaylı vergilerin bu oranının aşağıya çekilmesi hususu nasıl gerçekleştirilecektir?

Toplam vergi gelirleri içerisindeki payı yüksek görünen dolaylı vergilerin bu görünümünün ardında yatan asıl neden dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payının çok düşük kalmasıdır. Örneğin ;

Toplam Vergi Geliri : 100Br.

Dolaylı Vergi Miktarı : 70Br.

Dolaysız Vergi Miktarı : 30Br.

olduğu kabul edildiğinde dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı %70 olacaktır. Öte taraftan dolaylı vergiler sabit bırakılarak (yine 70Br.) tahsil edilen dolaysız vergi miktarı 90Br.'e çıkartılması durumunda dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı %43,7 olarak gerçekleşecektir. Bu sebeple dolaysız vergi gelirlerinin artırılması çok önemli olup, aşağıda dolaysız vergi gelirlerinin artırılabilmesi için önemli hususlara yer verilmiştir.

✓ %1 ila 2 oranında gerçekleşen vergi inceleme oranlarının %10 ila 20 civarına çıkartılması

✓ Yapılacak vergi incelemelerinde mükelleflerin mal varlıkları ve harcamalarında meydana gelen artışlar ile, ilgili dönem vergi beyanları arasında bir uyumsuzluk bulunması halinde bu uyumsuzlukların nedenlerinin mükelleflere sorulabilmesi ve bu uyumsuzlukların izah edilememesi halinde gerekli tarhiyatların yapılabilmesi.

✓ Bölgeler ve sektörler itibarıyla belirlenecek matrahların üzerinde beyanda bulunan mükellefler için vergide indirimle gidilmesi ve bu uygulamanın kademeli olarak devam ettirilmesi. Örneğin Gelir İdaresi Başkanlığınca "A" Sektöründe çalışanlar için belirlenen sınır 100.000.-YTL olsun, Bu sektörde faaliyet gösteren "B" şirketi 100.000.-YTL beyanda bulunması durumunda normalde 20.000.-YTL vergi ödeyecektir. Ancak yapılacak düzenleme ile bu vergi miktarı 19.000.-YTL olarak dikkate alınacaktır. Söz konusu mükellefin takip eden yılda 200.000.-YTL beyanda bulunması durumunda ödeyeceği vergi miktarı daha da aşağıya çekilerek 36.000.-YTL olarak dikkate alınacaktır. Bu şekilde üzerlerindeki vergi yükünü hafifletmek isteyen mükellefler daha fazla çalışmayı tercih edeceklerdir.

III- SONUÇ

Yukarıda ülkemizde mali anestezi ile (Dolaylı olarak) alınan vergi miktarları ile ilgili olarak bazı rakamsal bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere mali anestezi ile alınan vergi miktarı, dolaysız olarak alınan vergi miktarına göre çok daha fazladır. Keza Türkiye İstatistik Kurumu resmi İnternet sitesinden (www.tuik.gov.tr) alınan ve aşağıdaki tabloda belirtilen verilere göre ülkemizde Hane halkı Bütçe Araştırması sonuçlarına göre 2005 yılında, hane halkı kullanılabilir gelirine göre oluşturulan yüzde 20'lik hane halkı gruplarından birinci gruptaki hane halklarının gelirden aldığı pay % 6.1 iken, beşinci gruptaki hane halklarının gelirden aldığı pay %44.4'tür.

Yüzde 20'lik gruplar	2005
Toplam	100
Birinci yüzde 20 ⁽¹⁾	6,1
İkinci yüzde 20	11,1
Üçüncü yüzde 20	15,8
Dördüncü yüzde 20	22,6
Beşinci yüzde 20 ⁽²⁾	44,4
Gini Katsayısı	0.38

Buradan çıkan sonuç Türkiye nüfusunun % 80'lik kısmı orta ve alt gelir diliminde yer alırken geri kalan %20'lik kesim üst gelir diliminde yer almaktadır. Böyle bir yapı içerisinde toplam vergi gelirleri içerisinde %70 oranlarına ulaşan dolaylı vergilerin mali anestezi kavramının gereği olarak vatandaşa hissettirilmeden tahsil edilmesi olanaksızdır. Bu nedenle mali anestezi kavramı Türkiye'de etkinliğini yitirmiş olup; Ödenen dolaylı vergilerin büyük bir kısmı da farkına varılarak ancak kanunların getirdiği zorunluluk gereği ödenir hale gelmiştir.

⁽¹⁾ Toplam gelirden en az pay alan grup

⁽²⁾ Toplam gelirden en fazla pay alan grup